

Extended Abstract

Typological study of possessive construction in Genavehei

Marzyeh Afshari ^{1*}

Assistant Professor, English Group, Humanities
faculty, Zand University of Higher Education, Shiraz,
Iran

afshari.69.b@gmail.com

Malihe Afhami ²

Assistant Professor, English Group, Humanities
faculty, Zand University of Higher Education, Shiraz,
Iran

maliheafhami@gmail.com

Introduction

There have always been concepts of possession, possessee, possessor and so on in human life which are part of every culture's language. The relationship between possessor and possessee is a universal concept that is abstract and can be realized and perceived by all language users. Our survey focused on possessive construction in the Genavehei variety according to Croft (2003) before determining whether it is alienable or inalienable based on Lichtenberg (2005). Genavehei is a variety that has not been widely researched. This port is 156 Km away from Boushehr and is located in the northern part of the Persian Gulf.

Materials and Methods

Sharifi (2009) studied possessive construction based on Croft (2003). She believes that the main strategy employed in Farsi is Linker and the Persian language rank is somewhere between Compound and Agglutinative languages. Therefore, the main sentence construction of possession in Persian is possessee- possessor. Sharifi and Sabouri (2019) studied possessive strategies based on Croft (2003) in Gilaki, Semnani, Lori, Bakhtiari kohrange, Balouchi, Horami and Kurdi Jafi's dialects.

This survey is data- based and has used content analysis. The study group consisted of 10 women and 11 men between the ages of 30 and 60. Among the participants 5 women and 5 men were talking Sarkhour and 5 women and 6 men were talking Southern Luri. Two types of data were gathered: 1) the native speakers were asked to narrate their personal memory. 2) The native speakers were required to use possessive expressions. Ultimately, the recorded voices were analyzed based on Croft (2003) and Lichtenberg (2005) framework. The purpose of current study is to find appropriate answers to two questions: First, What is the typological rank of possessive construction according to Croft (2003) framework? Second, does this variety benefit from the distinction between alienable or inalienable?

* Corresponding Author

Results & Discussion

The strategy of possessive construction in words which end in a consonant in Southern Lori is juxtaposition and in Sarkhourī is concatenation as well as the word order is possessee – possessor. If the possessee ends in a vowel, based on the vowel, in both varieties we face with four categories. 1) The combination which in both varieties ends in /h/ phoneme. In any case, the /h/ phoneme is deleted from the end of possessee and /y/ is replaced. As a result, possessee and possessor stay next to each other without any linkers. About the words which end in /ah/, both /a/ and /h/ phoneme are deleted and /y/ is replaced. As mentioned in previous case, both possessee and possessor use juxtaposition strategy and without any linker next to each other. 2) When those words with the last sound of /a/ are combined, they turn into one of the combined sounds /ai/, /ei/ and /oi/ while in normal cases, they end in /a/ sound. In this situation, there is no linker anymore and the word order of possessee- possessor comes from juxtaposition. 3) Those words which end in /o/ or /ou/ sounds, in Southern Lori benefit from juxtaposition strategy however, in Sarkhourī these combinations are attached to each other by a mediator phoneme /y/. 4) The word order in Southern Lori for words which end in /æ/ and /e/ vowels, is possessee- possessor and they benefit from juxtaposition while in the other varieties both possessee and possessor are attached by a linker. In these two varieties, there are no specific morphological differences at the end of possessee.

In both varieties, “mal” is also used in two different meanings. The first one is exactly the same as Persian language the second one is about an area or neighborhood that is owned by someone. In this case, none of the varieties use linkers. Furthermore, both varieties use affixation. Possessee can be added to possessor by conjunctive pronoun as well as disjunctive pronoun. In both situations the word order is possessee- possessor.

With regards to the two concepts of alienable and inalienable, it should be said that in both varieties we can have alienable possessive constructions and inalienable possessive constructions. According to Lichtenberg (2005), there is no alternation between possessive structure in being alienable or inalienable.

Conclusion

The strategy of possessive construction in words which end in a consonant in Southern Lori is juxtaposition and in Sarkhourī is concatenation as well as the word order is possessee – possessor. If the possessee ends in a vowel, based on the vowel, in both varieties we face with 4 categories. 1) The combination which in both varieties ends in /h/ and /ah/ phoneme. In any case, the /h/ phoneme and /ah/ phoneme are deleted from the end of possessee and /y/ is replaced. As a result, possessee and possessor stay next to each other without any linkers. 2) Those words whose final sound is /a/, when they come in a combination, they change into one of the compound sounds /ai/, /ei/ and /oi/. In this situation the word order of possessee- possessor comes from juxtaposition. 3) Those words which end in /o/ or /ou/ sounds, in Southern Lori benefit from juxtaposition strategy however, in Sarkhourī these combinations are attached to each other by a mediator phoneme /y/. 4) The word order in Southern Lori for words which end in /æ/ and

/ei/ vowels, is possesses- possessor and they benefit from juxtaposition and in Sarkhouri both possesses and possessor are attached by a linker. Finally, it can be concluded that in both varieties we can have alienable possessive constructions and inalienable possessive constructions. According to Lichtenberg (2005), there is no alternation between possessive structure in being alienable or inalienable.

Key words: Typology of possessive construction, Genavehei verity, Alienable and inalienable, Possesses and possessor

References

- Abbasi, A. (2000). *Genaveh Qoriya Khor Khalil*. Shiraz: Rahgosha Publication [In Persian].
- Croft, W. (2003). *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press, UK.
- Daryanavard, GH. (2010). Genaveh's letter, Third book. Boushehr: Daryanavard [In Persian].
- Daryanavard, GH. (2016). Genaveh's letter, Fifth book. Boushehr: Daryanavard [In Persian].
- Eghtedari, A (1966). *Persian Gulf*. Tehran: Franklin [In Persian].
- Golfam, A. and Yazdani Moghaddam, R. (2023). Investigating the construction of standard predicate possessive in Balochi language. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics*, 7(2), 253-270. doi: 10.22099/jill.2023.7100 [In Persian].
- Haiman, J. (1983). Iconic and economic motivation. *Language* 59, 781- 819
- Hajiani, F. and Mahmoodi, K. (2024). Etymology of several words in Bushehri dialect. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics*, 8(2), 37-53. doi: 10.22099/jill.2024.48805.1372 [In Persian].
- Heine, B. A. (1997). *Possession: Cognitive sources, forces and grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- karimibavaryani, Z. and Mohammad Ebrahimi Jahromi, Z. (2022). A Typological Approach to Possessive Construction in Sorkhi Dialect. *Journal of Iranian Dialects & Linguistics*, 7(1), 127-142. doi: 10.22099/jill.2022.43766.1314 [In Persian].
- Lichtenberk, F. (2005). Inalienability and possessum individuation, In *Linguistic Diversity and Language Theories*. Frajzyngier, F. and A. Hodges and D. S. Rood. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 338- 363.
- Mahootian, S. (1999). *Persian language grammar from a typological perspective*. Translated by Mehdi Samaee, Tehran: Markaz Press. [In Persian].
- Mostafavi, P. and sanaati, S. (2018). Predicative Possession in Shahmirzadi Language: A typological Survey. *ZABANPAZHUYI (Journal of Language Research)*, 10(27), 171-199. doi: 10.22051/jlr.2017.13502.1266 [In Persian].
- Safi Nezhad, J. (2019). *Iranian Lur (Big Lur, Small Lur)*. Tehran: Safir Ardehal [In Persian].
- sharifi, S. (2009). A typological study of genitive construction in the contemporary Persian. *Journal of Researches in Linguistics*, 1(1), 47-62 [In Persian].
- Sharifi, S., & Sabouri, N. B. (2019). Strategies for Expressing Possession in Some Iranian Linguistic Varieties. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 7(2), 57-76. doi: 10.22126/jlw.1970.1073 [In Persian].
- Stassen, L. (2009). *Predicative possession*. Oxford: Oxford University Press
- Yahosseini. S., GH. (2010). *Portuguesa in Bushehr's cities and ports*. Tehran: Ayneh Ketab [In Persian].

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۱، پیاپی ۱۶ (بهار ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۱۰۵ - ۱۲۱

بررسی رده‌شناختی ساخت ملکی در گناوهای

مرضیه افشاری^{۱*}، ملیحه افهمی^۲

۱. استادیار زبان‌شناسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، موسسه آموزش عالی زند شیراز، شیراز، ایران
۲. استادیار آموزش زبان انگلیسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، موسسه آموزش عالی زند شیراز، شیراز، ایران

چکیده

با توجه به کمبود پژوهش‌های پیشین درباره گونه گناوهای، این مطالعه به بررسی راهبردهای ملکی‌سازی در این گونه زبانی، که یکی از گونه‌های رایج در استان بوشهر است، می‌پردازد. در منطقه گناوه دو گونه زبانی رایج است: گونه نخست، لری جنوبی شاخه گناوهای است که به طایفه لره‌ای حیات‌داوودی خرم‌آباد بازمی‌گردد؛ و گونه دوم، سرخوری نام دارد که منشأ آن به گویش‌های بوشهری می‌رسد. هدف این پژوهش، تعیین نوع ساخت ملکی در این دو گونه و بررسی تعلقی یا غیرتعلقی بودن آن‌هاست. برای گردآوری داده‌ها، از ۲۱ گویشور (۱۰ نفر از گونه سرخوری و ۱۱ نفر از گونه لری گناوهای) خواسته شد ابتدا خاطره‌ای تعریف کنند تا داده‌های زبانی طبیعی و بدون آگاهی قبلی از ساخت ملکی فراهم شود. سپس از آن‌ها خواسته شد عباراتی با ساخت ملکی تولید کنند. در ادامه، پس از ارائه توضیحاتی درباره ساخت ملکی، داده‌ها گردآوری و تحلیل شدند. نتایج نشان می‌دهد که در هر دو گونه زبانی مورد بررسی، از راهبردهای مجاورت، پیونده و وندافزایی برای بیان مالکیت استفاده می‌شود و تمایز روشنی میان ساخت‌های تعلقی و غیرتعلقی در این گویش‌ها مشاهده نمی‌شود.

واژه‌های کلیدی:

رده‌شناسی ساخت ملکی
گونه گناوهای
تعلقی و غیر تعلقی
مالک و ملک

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۲۵ مردادماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۱۰ مهرماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: afshari.69.b@gmail.com

۱. مقدمه

مالکیت، مفهومی جهانی و نسبتاً انتزاعی در ارتباط با رابطه و پیوند تعلقی میان ملک و مالک است که گویشوران هر زبان براساس شم زبانی خود می‌توانند آن را درک کنند. در بیان مالکیت در زبان‌های مختلف دنیا رابطه میان ملک و مالک یا داشته و دارنده یک رابطه نامتقارن است که در آن همواره ملک یا داشته به مالک یا دارنده تعلق دارد (شریفی، ۱۳۸۸).

این پژوهش به بررسی ساخت ملکی در گونه گناوه‌ای براساس آراء و اندیشه‌های کرافت^۱ (۲۰۰۳) می‌پردازد و در صدد تعیین رده آن است. همچنین با استفاده از آراء لیختنبرگ^۲ (۲۰۰۵) مشخص می‌کند که آیا این گونه از تمایز تعلقی غیر تعلقی بهره می‌برد یا خیر. با مطالعات گویش‌شناسی می‌توانیم تنوع زبانی موجود در کشور را بهتر بشناسیم و درک بهتری از ساختار و هویتشان داشته باشیم. همچنین مطالعات گویش‌شناسی می‌تواند در حفظ و احیای گویش‌ها بسیار مهم و مفید باشد و به شناخت تغییر و تحول آنها و جلوگیری از به فراموشی سپرده شدن آنها کمک شایانی بکند (کریمی باوریانی و ابراهیمی جهرمی، ۱۴۰۱). گونه گناوه‌ای نیز از آن دسته از گونه‌هاست که تاکنون در ارتباط با آن کمتر پژوهشی انجام شده است. برای مثال یاحسینی (۱۳۸۹) در کتاب پرتغالی‌ها در شهرها و بندرهای بوشهر در ارتباط با ریشه گویش این مردمان به صورت محدود صحبت کرده است یا مرادی (۱۳۹۱) صرفاً در یک جمله منشا زبان لری در این منطقه را به لره‌ای حیات غیبی لرستان نسبت می‌دهد. در هیچ منبعی، ساختارهای نحوی و دستوری موجود در این دو گونه مطالعه نشده است و نیاز به بررسی آن به شدت احساس می‌شود.

به فاصله ۱۵۶ کیلومتری غرب بوشهر در ساحل شمالی خلیج فارس بندر گناوه^۳ قرار دارد. حمیدی (۱۳۶۰: ۲۱) قدمت این شهر را به زمان آشوریان می‌داند و عنوان می‌کند که تاریخ‌نویسان مختلف از جمله حمدالله مستوفی (۱۳۶۰: ۲۳) و غیره بنای این شهر را به بن تهمورث شاه، زمانی پیش از ساسانیان و احتمالاً دوره ایلامی‌ها نسبت داده‌اند.

در کتب مختلف تاریخی نسبت به زبان مردم گناوه از زمان‌های دور تاکنون چیزی گفته نشده است اما می‌توان گفت که با توجه به ترجمه فارسی متن نامه ابوطاهر قمرطی گناوه‌ای^۴ به خلیفه عباسی که در کتاب فارسی‌نامه ناصری (فسائی، ۱۳۱۳) موجود است و به زبان عربی است، این مردمان در خلال سال‌های ۲۸۶ تا ۴۰۰ هجری علاوه بر زبان فارسی به زبان عربی نیز کتابت و صحبت می‌کرده‌اند (فسائی، ۱۳۱۳: ۹۰۰). اقتداری (۱۳۴۵: ۳۳) از حدود ۴۰۰ سال پیش قبل صحبت می‌کند و ضابط آن را «خان علی خان حیاط داوودی»^۵ می‌داند. مرادی (۱۳۸۴: ۲۰) می‌نویسد: «اصولاً طایفه حیات داوود از مهاجرین خرم آباد بوده‌اند و از طایفه حیات غیبی لرستان هستند. این قوم از دیار خود هجرت نموده‌اند و در این ناحیه که اکنون به بلوک حیات داوودی معروف است رحل اقامت افکندند». حال در گناوه امروزی دو گونه صحبت می‌شود؛ اولین گونه ریشه در تاریخ این منطقه

^۱ W. Croft

^۲ F. Lichtenberk

^۳ در متون تاریخی اسامی مختلفی برای این شهر ذکر شده است. از جمله: جنابا، گنابا، گنوه، جانابا، گنفاه، گنبه، جنابه و گنابه

^۴ ابوطاهر سلیمان معروف به ابوطاهر قمرطی فرزند کوچک ابوسعید جنابه‌ای (گناوه‌ای) بوده که بعد از پدرش رهبری فرقه قمرطی بوسعیدی را به دست گرفته است. حمیدی (۱۳۶۰: ۱۱۹) می‌نویسد که ترجمه‌ی این نامه از عربی توسط ابوذر ورداسبی از کتاب «کشف الاسرار الباطنیه و اخبار فرامطه» صورت گرفته است.

^۵ اقتداری (۱۳۴۵: ۳۳) این نام را به صورت حیاط داود می‌نویسد و حمیدی (۱۳۶۰: ۲۷) نام این منطقه را به صورت حیات داود می‌نویسد. به جهت اینکه اطلاع دقیقی از املائی مناسب آن در دسترس نیست، در این پژوهش از هر دو نوع نوشتار استفاده شده است.

و قبل از دوران صفویه دارد. در شهر کنونی گناوه مناطق عبدامام، تل گوری، تل مناره و تل امامزاده نقاطی هستند که به گفته گویشوران گناوه، مردمان این نواحی «سرخوری» صحبت می‌کنند که به لهجه بوشهری شباهت زیادی دارد (حمیدی، ۱۳۶۰: ۳۱). گونه دوم که در منابع متفاوت همچون نامه گناوه (دریانورد، ۱۳۹۵) و گناوه، قریه خور (عباسی، ۱۳۷۹) ریشه در زبان لری و بلاخص طایفه حیات غیبی لرستان دارد و لری جنوبی با لهجه حیات داوودی نامیده می‌شود. گرچه این منطقه به دلیل وضعیت تاریخی که داشته، اقوام و زبان‌های مختلف را به خود دیده است. برای مثال حاجیانی (۱۴۰۲) ریشه چندین کلمه که در بوشهری و گناوه‌ای مشترک است را به فارسی باستان، اوستایی اعم از قدیم و جدید و پارتی نسبت می‌دهد.

۲. پیشینه پژوهش

در ساخت ملکی مفهوم پیوند و ارتباط میان دو واژه ملک و مالک^۱ یا داشته و دارنده نشان داده می‌شود و هدف آن مشخص کردن مفهوم تعلق ملک به مالک است. از آن‌جا که تاکنون در ارتباط با گویش گناوه‌ای پژوهشی صورت نگرفته است، لذا به بررسی پژوهش‌های انجام شده در زبان فارسی می‌پردازیم.

ماهوتیان (۱۳۷۸) برای زبان فارسی سه نوع مالکیت در نظر می‌گیرد؛ نوع اول استفاده از ساخت اضافه است، نوع دوم استفاده از واژه‌بست است که به ملک یا داشته متصل می‌شود و نوع سوم استفاده از عبارت «مال^۲» است. ماهوتیان (۱۳۷۸) دو مفهوم «انتقال^۳» و «غیر قابل انتقال^۴» را نیز در این باب مطرح می‌کند. وی معتقد است که فارسی زبانان از هر دو راهبرد ساخت اضافه و عبارت «مال» زمانی استفاده می‌کنند که مایملک قابل انتقال باشد مانند: این کتاب مال من، کتاب من که در این دو مثال «کتاب» قابلیت انتقال به دیگری را دارد اما زمانی که مایملک قابل انتقال نباشد صرفاً از ساخت اضافه استفاده می‌شود مثل: دست من که «دست» قابلیت انتقال به دیگری را ندارد. در پژوهش حاضر، پژوهشگران ساخت ملکی در گناوه‌ای را بررسی کرده‌اند که با زبان فارسی تفاوت‌هایی دارد. شریفی (۱۳۸۸) ساخت ملکی در زبان فارسی را براساس راهبرد کرافت (۲۰۰۳) بررسی کرده‌است. وی معتقد است که راهبرد غالب ملکی‌سازی در زبان فارسی استفاده از پیونده است و رده زبان فارسی را حد واسط دسته زبان‌های پیوندی و آمیخته می‌داند. در نهایت وی آرایش سازه اصلی ساخت ملکی در زبان فارسی را به صورت ملک- مالک می‌داند. در پژوهش پیش‌رو، محققان با استفاده از آراء و اندیشه‌های شریفی (۱۳۸۸)، ساخت ملکی در گناوه‌ای را بررسی کرده‌اند. مصطفوی و صنعتی (۱۳۹۷) ساخت ملکی در زبان سهمیرزادی را براساس چارچوب استیسن^۵ بررسی کرده‌اند و معتقدند که در این زبان سه رده از چهار رده موجود در چارچوب استیسن استفاده می‌شود. تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش مصطفوی و صنعتی (۱۳۹۷) در چارچوب مورد استفاده است.

در پژوهشی دیگر، شریفی با همکاری صبوری (۱۳۹۸) راهبردهای بیان مالکیت در برخی از گونه‌های زبانی ایرانی از جمله گیلکی، سمنانی، لری، بختیاری کوه‌رنگ، بلوچی اربابان، کروش، طره‌ای، هورامی و کردی جافی بررسی کرده‌اند. آنها در ابتدا با

¹ Possessee and Possession

² Belong

³ Transferable

⁴ Intransferable

⁵ Stassen

توجه به رویکرد کرافت (۲۰۰۳) نوع راهبرد ملکی در زبان‌های مورد بحثشان را مشخص کرده‌اند و معتقدند در گونه‌های ذکر شده غالباً از دو راهبرد مجاورت^۱ و پیونده^۲ برای مالکیت استفاده شده است. در نهایت در زبان‌های مورد بحث، متغیرهایی همچون: ترتیب مالک-ملک، مقولۀ ملک از نظر اسم یا ضمیر بودن و وجود یا عدم وجود رابطۀ تعلقی و غیرتعلقی را بررسی کرده‌اند. پژوهش شریفی و صبوری (۱۳۹۸) با پژوهش حاضر همسو و هم‌جهت است چرا که از چارچوب کرافت (۲۰۰۳) در تبیین یافته‌ها استفاده شده است. کریمی باوریانی و ابراهیمی جهرمی (۱۴۰۱) با رویکردی رده‌شناختی ساخت ملکی در گویش سُرخ‌ی را بررسی کرده‌اند. پژوهش آنها براساس رویکرد کرافت (۲۰۰۳) استوار است. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که در این گویش راهبرد غالب ملکی‌سازی استفاده از پیوند و وندافزایی است. پژوهش کریمی باوریانی و ابراهیمی جهرمی (۱۴۰۱) نیز از آن جهت که از چارچوب کرافت (۲۰۰۳) در تبیین یافته‌ها استفاده کرده‌اند با پژوهش حاضر هم‌جهت است با این تفاوت که در دو گونه موجود در گناوه علاوه بر راهبردهای پیونده و وندافزایی، از راهبر مجاورت نیز استفاده می‌شود. گلفام و یزدانی مقدم (۱۴۰۱) ساخت ملکی محمولی معیار با رویکردی رده‌شناختی براساس آراء استاسن (۲۰۰۹) در زبان بلوچی را بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش آن دو نشان داده که زبان بلوچی در رده‌ای متفاوت از سایر زبان‌های ایرانی همچون فارسی، گیلکی رشت و شهمیرزادی قرار می‌گیرد. تفاوت پژوهش گلفام و یزدانی مقدم (۱۴۰۱) با پژوهش حاضر در چارچوب مورد استفاده است لذا نتایج متفاوتی به دست آمده است.

شایان ذکر است که در باب زبان لری، گویش‌ها و لهجه‌های متفاوت آن نیز پژوهش‌های بی‌شماری صورت گرفته است گرچه به نظر می‌رسد که تاکنون پژوهشی به بررسی ساخت ملکی در این زبان نپرداخت است اما در زمینه رده‌شناسی، پژوهشگران متفاوتی دست به پژوهش و بررسی زده‌اند. برای مثال در یک پژوهش رده‌شناختی محمدی، زارع و شرف‌زاده (۱۳۹۹) ترتیب سازه‌ها را در گویش لری ممسنی را بررسی کرده‌اند. در پژوهش دیگری محمودی و همکاران (۱۳۹۵) گویش لری بختیاری را با نگاهی رده‌شناسانه بررسی کرده‌اند. رضایی و خیرخواه (۱۳۹۴) در چارچوب رده‌شناسی، ترتیب واژه‌ها را در گویش لری بویراحمدی بررسی کرده‌اند. از آن جهت که پژوهش‌های ذکر شده در ارتباط با سایر موضوعات مطرح در رده‌شناسی است و موضوع پژوهش حاضر ساخت ملکی است، از شرح و تفصیل آنها خودداری می‌کنیم.

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. روش پژوهش

نوشتار پیش‌رو داده بنیاد است و از شیوه تحلیل محتوا برای آنها استفاده شده است. داده‌ها از مصاحبه حضوری و میدانی با گویشوران دو گونه ضبط شده و سپس تحلیل شده است. در این میان از ۱۰ زن و ۱۱ مرد در بازه سنی ۳۰-۶۰ سال استفاده شده است. در این میان ۵ زن و ۵ مرد به گونه سرخوری صحبت می‌کردند و ۵ زن و ۶ مرد به گونه لری جنوبی صحبت می‌کردند. شایان ذکر است که به جهت به دست آوردن اطلاعات زبانی بدون سوگیری، سطح سواد شرکت کنندگان در پژوهش به عنوان متغیر مطرح نبوده است. همچنین از گویشورانی استفاده شده است که زاده و بزرگ شده همین منطقه بوده‌اند. معیار دیگری که

¹ Juxtaposition

² concatenation

در انتخاب این افراد لحاظ شده است گونه زبانیشان بوده‌است. بنا بر آنچه که در میان گویشوران گناوه گفته می‌شود، افرادی که «سرخوری» هستند یا در این مناطق زندگی می‌کنند به گونه سرخوری صحبت می‌کنند و این افراد از طریق پرس‌وجو پیدا شدند. در این پژوهش دو نوع داده جمع‌آوری شده است. برای جمع‌آوری داده‌های نوع اول از گویشور خواسته شده تا خاطره‌ای را به گویش خود تعریف کند. هدف از این نوع داده جمع‌آوری اطلاعات زبانی بدون علم و آگاهی گویشور از موضوع پژوهش بوده‌است تا داده‌هایی خالص و بدون هدف به دست آید. تنها اطلاعاتی که گویشوران در این مرحله داشتند این بود که پژوهشی زبانی برای چاپ مقاله در مجلات داخل ایران در حال نگارش است. سپس اطلاعات موجود در صدای ضبط شده گویشور براساس الگوی‌های مورد نظر پژوهش تحلیل و بررسی شد. در داده‌های نوع دوم مشخصاً از گویشوران خواسته شده که عبارت‌هایی را بگویند که دارای ساخت ملکی هستند. از آن جهت که نیاز بوده گویشوران متوجه باشند که ساخت ملکی چیست و منظور از آن چیست، توضیحی در حد فهم عموم، در ارتباط با ساخت ملکی به آنها داده شده است مجدداً صداها ضبط شده با الگوی کرافت (۲۰۰۳) بررسی و تحلیل شدند. همچنین داده‌ها براساس آراء لیختنبرگ (۲۰۰۵) نیز بررسی و تحلیل شدند.

هدف از پژوهش حاضر پیدا کردن پاسخی مناسب برای دو پرسش است: ۱. رده ساخت ملکی در گونه گناوه‌ای براساس آرا کرافت (۲۰۰۳) چیست؟ ۲. آیا این گونه از تمایز تعلقی یا غیرتعلقی براساس آراء لیختنبرگ (۲۰۰۵) بهره می‌برد؟

۲-۳. مبانی نظری

برای رده‌بندی ساخت ملکی زبان‌های مختلف، در ابتدا نیاز است که تعریف ساخت ملکی مشخص شود. سپس تمام ساخت‌های صوری که در یک زبان برای بیان مالکیت به کار می‌روند مشخص شوند. در نهایت با مقایسه بین زبانی، انواع راهبردهای مورد استفاده در زبان‌ها مشخص می‌شود و زبان‌ها براساس راهبردهایی که استفاده می‌کنند در رده‌های مختلفی قرار می‌گیرند. در تعریف مالکیت، شریفی (۱۳۸۸: ۵۹) به نقل از دهخدا (۱۳۷۷) می‌نویسد: «حق است که انسان نسبت به شی دارد و می‌تواند هرگونه تصرفی در آن بکند به‌جز آنچه مورد استثنای قانون است. حق استعمال و بهره‌برداری و انتقال یک چیز به هر صورت مگر در مواردی که قانون استثنا کرده باشد.» شریفی (۱۳۸۸) تعریف مالکیت در فرهنگ آکسفورد را چنین می‌نویسد: «مالکیت در فرهنگ آکسفورد به‌مثابه اسم بدین صورت تعریف شده است: حالت یا مال خودکردن یا کنترل کردن چیزی».

آراء و اندیشه‌های دو نفر از اندیشمندان در این پژوهش غالب است به‌طوری‌که شالوده اصلی مبانی نظری و بحث را تشکیل داده؛ ابتدا کرافت (۲۰۰۳) که بحث عمده و اصلی در ارتباط با ساخت ملکی را از نظریات وی گرفته‌ایم و سپس لیختنبرگ (۲۰۰۵) که تمایز میان دو مفهوم تعلقی^۱ و غیرتعلقی^۲ را براساس آراء وی پیش برده‌ایم. در این قسمت ابتدا به توضیح الگوی کرافت (۲۰۰۳) می‌پردازیم و سپس در ادامه به توضیح و بررسی آراء لیختنبرگ (۲۰۰۵) خواهیم پرداخت. کرافت (۲۰۰۳: ۳۲-۴۳) در بحث ساخت ملکی را پیوند معنایی میان مالک و ملک در نظر می‌گیرد که در این پیوند ملک به عنوان هسته گروه اسمی ملکی است و مالک نقش وابسته آن را دارد. وی برای دسته‌بندی ساخت ملکی در زبان‌های دنیا از یک راهبرد دوگانه صرفی-

^۱ Inalienable

^۲ Alienable

نحوی استفاده می‌کند که این راهبرد خود با در نظر گرفتن دو معیار مطرح می‌شود: معیار اول براساس استفاده یا عدم استفاده از تکواژ اضافه بوجود آمده است و معیار دوم در ارتباط با میزان استقلال عناصر موجود در ساخت ملکی است.

در معیار اول شریفی (۱۳۸۸: ۵۰-۵۳) به نقل از کرافت (۲۰۰۳: ۳۲-۴۳) زبان‌ها را بر حسب اینکه از تکواژ اضافه بهره می‌برند یا خیر به دو گروه اصلی همراه با زیرشاخه‌هایشان تقسیم می‌کند:

۱- گروه اول زبان‌هایی هستند که هنگام بیان ساخت ملکی از تکواژ اضافه استفاده می‌کنند که غالباً راهبردهای دستوری شده‌ای محسوب می‌شوند و شامل دو دسته هستند (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۰). دسته اول زبان‌هایی که از راهبرد ربطی^۱ استفاده می‌کنند مثل استفاده از حالت‌نماها و دسته دوم زبان‌هایی که از راهبرد نشانه‌ای^۲ بهره می‌برند مثل استفاده از مطابقه‌نماها، استفاده از همایند نماها^۳ و استفاده از نشانه‌های بین ارجاعی^۴. در این راهبردها معمولاً هم به ملک و هم به مالک تکواژهایی اضافه می‌شود که به لحاظ شخص، شمار و جنس مطابقه دارند. حال ممکن است مطابقه صرفاً در دو عنصر باشد یا در سه عنصر (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۰).

۲- گروه دوم زبان‌هایی هستند که برای بیان ساخت اضافه از تکواژ اضافه بهره نمی‌برند (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۱). این زبان‌ها از راهبردهای مجاورت^۵، پیوند^۶ و آمیزش بهره می‌برند. در مجاورت، که راهبردی بسیار شایع است دو سازه بدون هیچ تکواژ اضافه‌ای، تغییری یا آمیزشی در کنار هم قرار می‌گیرند و ترتیب قرار گرفتن آنها مالکیت را مشخص می‌کند. در پیوند، دو سازه بهم می‌چسبند که ممکن است دو حالت برای آنها رخ دهد: حالت اول وند افزایی است که یکی از دو سازه وند است و به سازه بعدی که ریشه است می‌چسبد. در زبان فارسی در حالتی که ضمیر به اسم می‌چسبد از این راهبرد استفاده می‌شود (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۱). حالت دوم ترکیب است که در آن هر دو سازه به صورت ریشه هستند. در نهایت در آمیزش دو سازه باهم ترکیب می‌شوند و یک سازه را بوجود می‌آورند.

علاوه بر دو گروه اصلی که براساس استفاده یا عدم استفاده از تکواژ بنا نهاده شده‌اند، دو گروه دیگر نیز وجود دارند که تکلیفشان به جهت قرار گرفتن در دو دسته ذکر شده معلوم نیست. گروه اول زبان‌هایی هستند که از طبقه‌نماها^۷ بهره می‌برند. طبقه‌نماها صرفاً مربوط به ساخت ملکی نیستند چرا که می‌توانند در ساخت‌های دستوری متفاوتی مورد استفاده قرار بگیرند. شریفی (۱۳۸۸: ۵۲) معتقد است که در طبقه‌نما ملکی، بر یک ویژگی شیء مورد تملک دلالت صورت می‌گیرد.

گروه دوم زبان‌هایی هستند که می‌توانند در دسته دارای تکواژ اضافه قرار بگیرند با این تفاوت که این زبان‌ها از راهبردهای دستوری شده‌تری استفاده می‌کنند. به نظر می‌رسد که خود نشانه ملکی در این زبان‌ها، ریشه در سایر نشانه‌های دستوری شده مثل نشانه ربطی داشته باشد (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۳). کرافت (۲۰۰۳) استفاده از پیونده^۸ در برخی از زبان‌ها را در این گروه جای می‌دهد.

¹ relational

² indexical

³ Concord marker

⁴ Cross-referenced marker

⁵ Juxtaposition

⁶ concatenation

⁷ Classifiers

⁸ linker

در معیار دوم، کرافت (۲۰۰۳) زبان‌ها را براساس میزان استقلال عناصر موجود در ساخت ملکی در سه دسته اصلی قرار می‌دهد: دسته اول آن زبان‌هایی هستند که در آنها عناصر موجود در ساخت ملکی کاملاً به صورت مستقل از هم پدیدار می‌شوند. دسته دوم شامل زبان‌هایی است که عناصر موجود در ساخت ملکی آنها باهم پیوند دارند اما آمیزش ندارند. دسته سوم شامل زبان‌هایی می‌شود که در آنها عناصر موجود در ساخت ملکی باهم آمیزش دارند (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۳).

همانند معیار اول، در معیار دوم نیز زبان‌هایی هستند که شامل هیچ یک از این سه گروه نمی‌شوند و می‌توانند به صورت حد واسطی بین گروه‌های مختلف قرار بگیرند. به عنوان مثال زبان‌هایی که از پیونده استفاده می‌کنند، زبان‌هایی هستند که در رده‌ای بین زبان‌های پیوندی و آمیخته قرار می‌گیرند (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۳).

کرافت (۲۰۰۳) زبان فارسی را جزء زبان‌هایی می‌داند که از پیونده بهره می‌برند. شریفی (۱۳۸۸: ۵۳) عنوان می‌کند «پیونده زبان فارسی - که همان کسره اضافه است - به لحاظ منشاء از ضمیر موصولی (که خود یک تکواژ نشانه‌ای است گرفته شده) و طی عمل دستوری شدن^۱ به پیونده تبدیل شده است.» وی معتقد است که این کسره اضافه از ضمیر موصولی ایرانی باستان گرفته شده و امروزه به صورت مصوت /e/ است که به هسته اسمی می‌چسبد. لذا در زبان فارسی مالک همواره سازه‌ای آزاد است. از دیگر ملاک‌هایی که در تعیین رده زبان در ساخت ملکی حائز اهمیت است، دو مفهوم تعلق و غیرتعلق است. این دو مفهوم نشان می‌دهند که آیا ملک جزئی جدا ناشدنی و بخشی از وجود مالک است یا خیر (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۴ به نقل از هایمن (۱۹۸۳: ۷۸۳). هایمن (۱۹۸۳) معتقد است که زمانی سازه به صورت تعلق در نظر گرفته می‌شود که رابطه مفهومی بین مالک و ملکی که ویژگی تعلق دارد نزدیکتر باشد. اما این رابطه در صورت‌های غیرتعلق دورتر است. به عبارت بهتر، عناصری که به راحتی از مالکشان جدا نمی‌شوند و رابطه آنها صمیمی و ذاتی است یا یک نوع رابطه جدا ناشدنی و دائم بین مالک و ملک است، از مفهوم تعلق تبعیت می‌کنند. شریفی (۱۳۸۸: ۵۵) برای این دسته مثال «دست من» را می‌نویسد که «دست» به عنوان ملک یک رابطه نزدیک و صمیمی و ذاتی با «من» به عنوان مالک دارد. در نقطه مقابل این ویژگی‌ها، عناصری که به راحتی از مالکشان جدا می‌شوند و دارای رابطه غیرصمیمی، اتفاقی یا اکتسابی هستند و به نوعی رابطه آزادتری دارند از مفهوم غیرتعلق تبعیت می‌کنند. شریفی (۱۳۸۸: ۵۵) مثال «کتاب من» را برای این دسته ذکر می‌کند که رابطه «کتاب» با «من» ذاتی، صمیمی، جدا ناشدنی و دائم نیست. همچنین «کتاب» به راحتی می‌تواند از «من» جدا شود. در نتیجه و با توجه به این تعریف‌ها دو نوع ساخت ملکی می‌تواند تعریف شود. نوع اول ساخت‌هایی است که در آنها مالک و ملک به هم چسبیده‌اند و نوع دوم سازه‌ای است که در آن مالک و ملک از هم مستقل هستند. با این حال، شریفی (۱۳۸۸) معتقد است که در زبان فارسی تمایز میان تعلق و غیرتعلق مطرح نمی‌شود. چرا که در زبان فارسی در هر دو مثال بیان شده، دو ساختار «دستم» و «کتابم» نیز قابل تولید و استفاده است. حال باید گفت که عوامل متفاوتی ممکن است بر روی اینکه دو سازه مالک و ملک به صورت به هم چسبیده ظاهر شوند یا به صورت مستقل ظاهر شوند تاثیر بگذارند. شریفی (۱۳۸۸: ۵۶) به نقل از لیختنبرگ (۲۰۰۵: ۳۴۳) می‌نویسد: «مفرد یا جمع بودن ملک، وجود یا عدم وجود رابطه خویشاوندی بین مالک و ملک و وجود سازه‌های دیگر همچون صفات توصیفی یا

¹ Grammaticalization

اشاره یا عدد یا غیره به همراه ملک.» در پژوهش پیش‌رو با استفاده از آراء لبختنبرگ (۲۰۰۵) تعیین می‌کنیم که آیا با معیارهایی که وی مشخص کرده در گونه‌های موجود در گناوه تمایز تعلقی و غیر تعلقی استفاده می‌شود یا خیر.

۴. تحلیل داده‌ها

در این بخش روش یا روش‌های ارتباط میان مالک و ملک در دو گونهٔ زبانی موجود در گناوه بررسی می‌شود و ردهٔ زبانی آنها براساس رویکرد کرافت (۲۰۰۳) مشخص می‌شود. راهبرد ساخت ملکی در گونهٔ لری جنوبی شاخهٔ گناوه‌ای در ترکیباتی که واژهٔ ملک آنها ختم به همخوان باشد مجاورت است و راهبرد ساخت ملکی در گونهٔ سرخوری در ترکیباتی که واژهٔ ملک آنها ختم به همخوان باشد استفاده از پیونده است. شریفی (۱۳۸۸) معتقد است که پیونده در زبان فارسی ریشه در ضمیر موصولی دارد که در طی فرآیند دستوری شدگی به پیونده تبدیل شده است. از آنجایی که براساس آثار تاریخی همچون حمیدی (۱۳۶۰)، فارسنامه (۱۳۱۳) و سایر آثار تاریخی، در طول قرون گذشته، گناوه بخشی از فارس بوده است، لذا می‌توان این احتمال را در نظر گرفت که منشا پیونده در گونهٔ سرخوری هم منشاء با پیونده فارسی است.

در مجاورت، دو سازه در کنار هم قرار می‌گیرند. ترتیب آنها در برخی منابع همچون کریمی باوریانی و محمد ابراهیمی جهرمی (۱۴۰۱) به صورت و نام‌های «دارنده- داشته» یا «داشته- دارنده» ذکر شده است و در برخی دیگر همچون شریفی (۱۳۸۸) و شریفی و صبوری (۱۳۹۸) به صورت و نام‌های «مالک- ملک» یا «ملک- مالک» ذکر شده است. در پژوهش حاضر، محققان از نام‌ها «مالک- ملک»، «ملک- مالک» به جهت نام‌آشنا تر بودن آنها استفاده می‌کنند. حال موضوع مجاورت در گونهٔ لری جنوبی به صورت «داشته- دارنده» یا «ملک- مالک» است. همچنین در گونهٔ سرخوری که استفاده از پیونده باب است، ترتیب واژه‌ها به همان صورت «ملک- مالک» است. تفاوت میان این دو گونه در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول (۱)

تمایز/اضافهٔ ملکی در دو گونهٔ موجود در گناوه

فارسی نو	لری جنوبی	فارسی نو	سرخوری
مال خودم	مال خُم	/mal Khom/	کنار دریا
صندلی ماشین	صندلی ماشین	/sandali mashin/	دست فقیر
در خانه	در سرا	/dar sara/	دفتر انشاء
دیگ من	پاتیل مو	/patil mo/- /patil khom/	پاتیل مو/ خُم
			کنار دریا
			دست فقیر
			دفتر انشاء
			پاتیل مو/ خُم

همانطور که در جدول ۱ مشخص است، گویشوران گونهٔ لری جنوبی از پیونده استفاده نمی‌کنند و از رویکرد مجاورت بهره می‌برند. لذا همواره شاهد مجاورت ملک- مالک هستیم و نه مالک- ملک که براساس آراء شریفی (۱۳۸۸) از اضافهٔ ملکی در زبان فارسی، این نوع چینش مطابق با زبان فارسی است. در گونهٔ دیگر یعنی سرخوری، برای ترکیباتی که واژهٔ ملک آنها ختم به همخوان باشد از پیونده استفاده می‌شود که این موضوع نیز مطابق با زبان فارسی است.

همانطور که در جدول ۱ مشاهده شد واژه ملک در تمامی مثال‌ها ختم به همخوان بود اما در دو گونه زبانی موجود در گناوه، در ترکیبات ملکی و در صورتی که واژه ملک ختم به واکه شود، صورت‌های متفاوتی از اضافه ملکی را شاهد هستیم که براساس نوع واکه به ۴ دسته تقسیم می‌شوند.

دسته اول ترکیب‌هایی هستند که واژه اول یا ملکشان شامل واژه‌هایی است که در دو گونه موجود در گناوه ختم به واج /h/ می‌شوند. حال چه به صورت چسبان باشد مانند «لوله» و «میله» و چه به صورت جدا باشد مانند «پاسگاه» و «دستگاه». همچنین تفاوتی ندارد که صدای پایانی این واژه‌ها صدای /h/ باشد یا صدای /e/ باشد. در هر حالت واج /h/ چه به صورت جدا و چه به صورت متصل در انتهای واژه حذف می‌شود و بجای آن واج /ی/ جایگزین می‌شود و دو واژه مالک و ملک بدون افزوده شدن پیونده در مجاورت هم قرار می‌گیرند. این قانون همچنین در خصوص کلماتی که ختم به /ah/ می‌شوند نیز عمل می‌کند و دو واج /a-h/ حذف می‌شوند و به /j/ تبدیل می‌شوند و دو واژه به صورت ملک- مالک و بدون حضور پیونده در مجاورت هم قرار می‌گیرند. به نظر می‌رسد که تبدیل شدن صدای /h/ و /e/ به دو صدای /ای- ei/ و /آی- ai/ دلیل عدم استفاده از پیونده باشد. شایان ذکر است که در دو گونه موجود در گناوه، واژه‌های ختم به /h/ در صورتی که در ترکیب قرار نگیرند این تغییر واجی را ندارند.

در نهایت لازم به ذکر است که در صورتی که این واژه‌ها در ترکیب به کار نروند، مطابق با صدای آخر خودشان بیان می‌شوند. به عبارت بهتر، اگر صدای آخرشان /h/ باشد مانند «پاسگاه»، همان /h/ تلفظ می‌شود و اگر صدای آخرشان /e/ باشد مانند «خونه» همان /e/ تلفظ می‌شود. برای درک بهتر به مثال‌های جدول ۲ دقت کنید که مثال‌هایی از ترکیب ملکی با آرایش ملک- مالک آمده است.

جدول (۲)

تبدیل واج /h/ آخر جدا و چسبان

فارسی نو	لری جنوبی	فارسی نو	سرخوری
لوله آب	لولی او	دیکته آریا	دیکتی آریا
میله باغ	میلی باغ	قوطی حلبی خرما	دلی خرما
پاسگاه تاج ملکی	پاسگی تاج ملکی	ملافه آنها	ملافی اونا
دستگاه پدرش	دستگی پوش	چاه روستا	چی روسا
فرودگاه شیراز	فرودگی شیراز	راه شهر	رهی شر

دسته دوم شامل واژه‌هایی می‌شود که ختم به /a/ می‌شوند. در هر دو گونه موجود در گناوه، این کلمات در حالت عادی و در خارج از ترکیب ختم به /a/ می‌شوند. به مثال‌های جدول ۳ دقت کنید:

جدول (۳)

کلمات ختم به واج /a/ در خارج از ترکیب

فارسی نو	لری جنوبی	فارسی نو	سرخوری
----------	-----------	----------	--------

/emla/	املا	املا	/æsa/	عصا	عصا
/bala/	بالا	بالا	/æba/	عبا	عبا
/kelisa/	کلیسا	کلیسا	/tæla/	طلا	طلا
/æza/	اعضا	اعضا	/hælvə/	حلوا	حلوا

اما همین کلمات در صورت ترکیب شدن و قرار گرفتن در ترکیب ملکی دیگر ختم به صدای /a/ نمی‌شوند و براساس لهجه‌های موجود در بلوک حیات‌داوودی^۱ به یکی از صداها ترکیبی /ei/، /oi/ و /ai/ تبدیل می‌شوند. در این حالت نیز بخاطر وجود صداها ترکیبی، دیگر از پیونده استفاده نمی‌شود و آرایش ملک- مالک از طریق مجاورت ایجاد می‌شود. شایان ذکر است که در زبان فارسی امروزی واج /j/ به صورت میانجی بین دو واژه مالک و ملک قرار می‌گیرد و پیونده را می‌پذیرد اما در دو گونه موجود در گناوه، واج‌های ترکیبی به صورت واج میانجی قرار نمی‌گیرند و در طی فرآیند حذف، واج /a/ حذف می‌شود و واج‌های ترکیبی ذکر شده در بالا بجای آن قرار می‌گیرند. در جدول شماره ۴، مثال‌هایی مرتبط با صدای /a/ ذکر شده است:

جدول (۴)

واژگان ختم به /a/ در ترکیب ملکی

فارسی نو	لری جنوبی	فارسی نو	سرخوری
حلوای همسایه	حلوای همسا	/hælvəi homsa/	عاشورای حسینی
املائی احمد	املای امد	/emləi æmæd/	اعضای کمیته داوری
طلای مغازه کناری	طلای دو کون برکی	/taləi dokon baraki/	کلیسای شیراز
عصای مادر بزرگ	عصای بی‌بی	/æseɪ bibi/	بالای بومشان
کف پای مادرم	کف پوی دیم	/kæf poei deim/	انشای علی
عبای مردان	عبوی مردل	/æbou merdæl/	عبوی مردل

با مقایسه دو جدول ۳ و ۴ می‌بینیم که واژگان جدول ۳ که در ترکیب قرار نگرفته‌اند و ختم به /a/ شده‌اند به همان صورتی که نوشته می‌شوند خوانده نیز می‌شوند و صدای پایانی آنها حذف نمی‌شود اما در جدول ۴ که واژگان در ترکیب ملکی قرار گرفته‌اند صدای /a/ از انتهای واژه ملک حذف می‌شود.

دسته سوم واژگان ختم به /æ/ یا /ou/ هستند. در گونه لری جنوبی، دو واژه ملک و مالک به صورت مجاورت در کنار هم قرار می‌گیرند و واجی به عنوان میانجی به آنها اضافه نمی‌شود. اما در گونه سرخوری، دو واژه ملک و مالک توسط واج میانجی /j/ بهم متصل می‌شوند که همانند زبان فارسی نو است. در این خصوص به جدول شماره ۵ دقت کنید:

^۱ حیات داوود ناحیه‌ای در حاشیه شمالی خلیج فارس است که از بندر دیلم تا بندر بوشهر و نواری از اطراف آن مناطق را شامل می‌شود. قلمرو حیات داوودی، واقع در دشتستان، کوچک‌ترین ناحیه لرنشین است و مرزهای جنوبی آن به سواحل خلیج فارس منتهی می‌شود. در دوره ناصری، حیات داوود ناحیه‌ای در بلوک دشتستان در شمال بندر بوشهر، به طول پنج فرسخ و به پهنای بیش از یک فرسخ، بوده و از شمال به ناحیه گناوه، از مشرق و جنوب به ناحیه شبانکاره و از مغرب به دریای فارس محدود می‌شده است. (صفی‌نژاد، ۱۳۹۸)

جدول (۵)

واژگان ختم به /o/ یا /ou/ در ترکیب ملکی

فارسی نو	لری جنوبی	فارسی نو	سرخوری	
مانتوی زهرا	مانتو زهرا	/manto zæra/	رادیوی ماشین	/radio-ye mafjin/
کادوی خونه علی	کادو حونی علی	/kado honer ali/	پتوی آنها	/pato-ye ona/
تابلو خودم	تابلو خوم	/tablou khom/	سمنوی همسایه	/samano-ye hamsaye/
خارپشت پسر همسایه	زوزو گر هُمسَا	/zezo kor homsa/	کشوی میز	/kefou-ye miz/
خواهر رضا	دودو رضا	/dedo reza/	مایوی اُمد	/mayo-ye æmæd/

در نهایت دسته چهارم واژگان ختم به همخوان‌های /æ/ و /ei/ هستند که در گونه لری جنوبی به صورت مجاورت و با آرایش ملک- مالک ترکیب می‌شوند و در گونه سرخوری دو واژه ملک و مالک توسط پیونده بهم متصل می‌شوند. در هر دو گونه، تفاوت آوایی یا واجی بخصوصی در انتهای ملک ایجاد نمی‌شود.

در هر دو گونه زبانی مورد بحث این پژوهش، استفاده از «مال» نیز بسیار شایع است. این کلمه در هر دو گونه مورد بحث این پژوهش به ۲ مفهوم استفاده می‌شود و این دو مفهوم در هر دو گونه یکسان است. مفهوم اول دقیقاً معادل همان مفهومی است که در فارسی نیز وجود دارد. ماهوتیان (۱۳۷۸: ۱۱۰) معتقد است که در زبان فارسی مالکیت به ۳ شیوه بیان می‌شود. شیوه اول استفاده از ساخت اضافه، شیوه دوم استفاده از از واژه بست و در نهایت شیوه سوم استفاده از عبارت «مال» است. شایان ذکر است که این مورد در زبان فارسی با دو گونه موجود در گناوه ۲ تفاوت دارد:

۱- در دو گونه موجود در گناوه، در صورت استفاده از عبارت «مال» پیونده استفاده نمی‌شود و یا اگر استفاده شود به صورت بسیار خفیف تلفظ می‌شود. قابل ذکر است که عدم استفاده از پیونده فقط در حالت استفاده از «مال» اتفاق می‌افتد و نه سایر مواردی که تا اینجا ذکر شده است.

۲- در زبان فارسی در صورتی که کلمه «مال» در جمله به کار رود، معمولاً فعل «است» در آخر جمله می‌تواند به سه حالت تبدیل شود، گرچه در صورتی که فعل «است» نیز استفاده نشود، ساختی بدساخت تولید نمی‌شود. به مثال‌های جدول ۱-۶ در این ارتباط دقت کنید.

الف- اگر واژه مالک ختم به واکه «e» باشد به فعل «است» به «ست» تبدیل می‌شود.

ب- اگر واژه مالک ختم به واکه «a» شود، فعل «است» هم می‌تواند به «e» تبدیل شود و هم می‌تواند به «ست» تبدیل شود.

ج- اگر انتهای واژه مالک ختم به همخوان یا سایر واکه‌ها باشد، «e» استفاده می‌شود.

در گونه لری جنوبی اگر انتهای واژه ملک ختم به «e» و «a» شود، «است» تبدیل به «y» می‌شود. در همین گونه اگر انتهای واژه ملک ختم به سایر واکه‌ها باشد یا ختم به همخوان باشد، «است» تبدیل به «e» می‌شود. در جدول ۲-۶ مثال‌هایی در این ارتباط آورده شده است. در نهایت در سرخوری «است» تبدیل به «æn» یا «n» می‌شود. مثال‌های جدول ۳-۶ در ارتباط با این گونه است.

جدول (۱-۶)

کاربرد کلمه «مال» در فارسی نو

فارسی نو		فارسی نو
این کتاب مالِ فرشته است.	این کتاب مالِ فرشتست.	/In ketab male Fereftæs/
دفترِ آبی مالِ علی است.	دفترِ آبی مالِ علی (علی)	/Dæftære abi male Aliye /

جدول (۲-۶)

کاربرد کلمه «مال» در لری جنوبی

فارسی نو	لری جنوبی شاخه گناوه‌ای	
این کتاب مالِ فرشته است	کتابکو مال فرشتی	/Ketabeko mal fereftaye/
لباسِ مالِ آدرینا است. (دیانا است)	لباسکو مال آدرینای	/Lebaseko mal Adrinaye/
دفترِ آبی مالِ علی است.	دفترِ آبیکو مال علی	/Dæftær abieko mal Aliye/

جدول شماره (۳-۶)

کاربرد کلمه «مال» در سرخوری

فارسی نو	سرخوری	
این کتاب مالِ فرشته هست	کتابکو مال فرشتن	/Ketabeko mal fereftæn/
دفترِ مالِ نیکو هست	دفترکو مال نیکون	/Dæftærko mal nikoæn/
دفترِ آبی مالِ علی هست.	دفترِ آبیکو مال علین	/Dæftær abieko mal Aliæn/

مفهوم دیگری که کلمه «مال» در دو گونه مورد بحث این پژوهش دارد، مالکیت مکانی و محله‌ای است. در این صورت نیز در دو گونه از پیونده استفاده نمی‌شود. در جدول ۷ مثال‌هایی برای روشن‌تر شدن مطلب نوشته شده است.

جدول (۷)

«مال» به مفهوم مالکیت مکانی و محله‌ای

فارسی نو	لری جنوبی	سرخوری	
او در خیابان امیرکبیر زندگی می‌کند	او مال امیرکبیر	او مال امیرکبیرن	/O mal Amirkæbiræn/
علی شیرازی	علی مال شیراز		/Ali mal Jirazæn/
			/Ou mal Amirkæbire/
			/Ali mal Jiraze/

در گونه‌های لری جنوبی و سرخوری از راهبرد وندافزایی نیز استفاده می‌شود. کرافت (۲۰۰۳)، استفاده از ضمیرهای متصل را نوعی وندافزایی می‌داند. در این دو گونه نیز مالک هم می‌تواند به صورت ضمیر متصل به ملک بچسبد و هم می‌تواند به صورت ضمیر جدا بعد از ملک قرار بگیرد. در هر دو موقعیت، آرایش سازه‌ای به صورت ملک- مالک است. در این ارتباط به مثال‌های جدول ۸ دقت کنید:

جدول (۸)

ضمیرهای متصل و جدا به عنوان مالک

فارسی نو	لری جنوبی	سرخوری	
کتاب علی	کتاب علی	/Ketab Ali/	خواهر رضا /Dæde reza/
کتابش	کتابش	/ketabɛʃ/	خواهرش /dædæʃ/
کتاب من	کتاب مو	/Ketab mo/	خواهر من /Dæde mo/
کتابم	کتابم	/Ketabom/	خواهرم /Dædæm/
این کتاب	کتابکو	/Ketabko/	
این کتاب	کتاب یو	/Ketab yo/	

همانگونه که از جدول ۸ برمی‌آید در دو گونه موجود در گناوه، هم از ضمیر متصل استفاده می‌شود و هم از ضمیر منفصل که ضمیرهای متصل به عنوان وندافزایی محسوب می‌شوند.

شایان ذکر است از آن جهت که ماهوتیان (۱۳۷۸) معتقد است یکی از شیوه‌های رایج بیان مالکیت در زبان فارسی استفاده از «مال» است و همچنین در دو گونه مورد بحث، این واژه استفاده فراوانی دارد، محققان به تحقیق و بررسی در ارتباط با آن پرداختند. با این وجود، در گناوه‌ای از سایر کلمات و ساختارهای موجود برای بیان مالکیت که فارسی‌زبانان از آنها بهره می‌برند نیز استفاده می‌شود. به عنوان مثال «برای» و «واسه» که ساختارهایی غیررسمی و عامیانه‌تر هستند نیز در این دو گونه کاربرد دارند اما از آن جهت که چارچوب کرافت (۲۰۰۳) به بررسی ساختارهای غیررسمی و عامیانه نمی‌پردازد، در این پژوهش نیز بیشتر از این حد به آنها پرداخته نمی‌شود.

از دیگر مفاهیمی که در بحث ساخت ملکی برای تعیین رده زبانی بررسی می‌شود، دو مفهوم تعلق و غیرتعلق است. به این ترتیب که آیا ساخت ملکی در زبانی اجازه تمایز بین حالت تعلق و غیرتعلق را می‌دهد یا خیر. همانگونه که در مبانی نظری گفته شد، مفهوم تعلق یک مفهوم معنایی است و مشخص می‌کند که آیا دو جزء ملک و مالک قابل جدا شدن از یکدیگر هستند یا خیر یا به عبارت بهتر آیا ملک جزئی جدانشدنی از مالک است یا نه. شریفی (۱۳۸۸: ۵۴) معتقد است در حالت تعلق رابطه مفهومی بین ملک و مالک نزدیکتر است و به نوعی احساس می‌شود که ملک بخشی از وجود مالک است و در یک رابطه مستحکم با مالک به سر می‌برد. اما در رابطه غیرتعلق دقیقاً موضوع برعکس است. یعنی رابطه بین ملک و مالک صمیمی نیست، نزدیک نیست، ملک بخشی از وجود مالک نیست و در یک رابطه مستحکم باهم به سر نمی‌برند. حتی روابط آنها می‌تواند اتفاقی باشد و واژه ملک قابلیت انتقال به مالک دیگر را دارد. همانطور که در بخش مبانی نظری به آن اشاره شد، با توجه به مفهوم کلی تعلق،

دو نوع سازه می‌توانیم در نظر بگیریم. سازه اول در صورتی است که ملک و مالک بهک چسبیده باشند و سازه دوم در صورتی است که این دو واژه از هم جدا باشند (شریفی، ۱۳۸۸: ۵۴).

لیختنبرگ (۲۰۰۵) معتقد است که عوامل متفاوتی می‌تواند بر روی این مساله که دو سازه ملک و مالک بهم چسبیده باشند یا از هم جدا باشند تاثیر بگذارد. عواملی همچون مفرد یا جمع بودن ملک، وجود سازه‌هایی همچون صفات توصیفی، صفات اشاره، عدد و غیره به همراه ملک، جاننداری یا بی‌جان بودن ملک و حتی وجود یا عدم وجود رابطه خویشاوندی بین ملک و مالک. در این ارتباط ما مجموعه مثال‌های ۱ و ۲ را در زبان فارسی مطرح کردیم. مثال‌های ۱- الف و ب مبتنی بر مفهوم تعلقی است که در ۱- الف سازه‌های ملکی به صورت مستقل هستند و با پیونده به هم متصل شده‌اند و در ۱- ب به صورت چسبان. مثال‌های ۲ مبتنی بر مفهوم غیرتعلقی است که مجدداً سازه‌های ملکی در ۲- الف به صورت مستقل هستند و با پیونده بهم اتصال یافته‌اند و ۲- ب به صورت چسبان است. لذا در هر دو دسته مثال ۱ و ۲ راهبردهای بکار برده شده یکسان است.

۱- الف) چشم من، چشم‌های من، آن چشم من، چشم علی، گاو علی

۱- ب) چشمم، چشم‌هایم، آن چشمم، چشمش، گاوش

۲- الف) فرش من، فرش‌های من، فرش‌های اتاق‌های ما، آن فرش علی، آن فرش من

۲- ب) فرشم، فرش‌هایم، فرش‌های اتاق‌هایمان، آن فرشش، آن فرشم

با توجه به مثال‌های ۱ و ۲، در زبان فارسی هم می‌توانیم مفهوم تعلقی را مطرح کنیم و هم مفهوم غیر تعلقی. اما مساله بسیار مهم این است که چه در مثال‌های ۱ که مفهوم تعلقی را نشان می‌دهند و چه در مثال‌های ۲ که مفهوم غیرتعلقی را نشان می‌دهند، در زبان فارسی هیچ تفاوتی در هنگام ساخت و تولیدشان بوجود نمی‌آید. به عبارت دیگر ما شاهد یک ساختار به خصوص برای ساخت ملکی تعلقی و ساختار به خصوص دیگر برای ساخت ملکی غیر تعلقی نیستیم. به همین علت شریفی (۱۳۸۸) معتقد است که در زبان فارسی امروز، تمایز تعلقی و غیرتعلقی مطرح نمی‌شود.

در گونه‌های زبانی مورد بحث در پژوهش پیش‌رو نیز دقیقاً همین امر صادق است. یعنی هم ترکیبات ملکی تعلقی ساخته می‌شود و هم ترکیبات ملکی غیرتعلقی. اما با توجه به ویژگی‌هایی که لیختنبرگ (۲۰۰۵) برای آنها برمی‌شمارد، تمایزی در نوع ساختشان هنگام تعلقی بودن یا غیرتعلقی بودن بوجود نمی‌آید. یعنی در تمام شرایط و مدل‌هایی که در قسمت بحث تا اینجا شرح داده شد، واژه ملک با توجه به مفرد و جمع بودن ملک، وجود یا عدم وجود رابطه خویشاوندی بین مالک و ملک، وجود سازه‌های دیگر همچون صفات توصیفی یا اشاره یا عدد و غیره تغییری نمی‌کند و همان ساختار اولیه خودش را حفظ می‌کند. به عنوان مثال اگر ترکیبی از شیوه مجاورت استفاده می‌کرده، حال فرقی ندارد که ترکیب تعلقی بوده یا غیر تعلقی، تغییری در شیوه بیان این ترکیب‌ها حاصل نمی‌شود. جدول ۹ مثال‌هایی را در این ارتباط مطرح می‌کند.

جدول (۹)

ساخت‌های تعلقی و غیر تعلقی در دو گونه موجود در گناوه

فارسی نو	لری جنوبی	سرخوری
چشم علی	تیل علی	Tiæl Ali/ تیل علی

فارسی نو	لری جنوبی	سرخوری	
چشمش	تیلش	/tiæleʃ/	تیلش
مادر حسن	دی حسن	/Dei Hassan/	دی حسن
مادرش	دیش	/Deiʃ/	دیش
آن پسر علی	او کُر علی	/Ou kor Ali/	او کُر علی
آن پسرش	او کُرش	/Ou koreʃ/	او کُرش

همانگونه که در جدول شماره ۹ مشخص است در دو گونه موجود در گناوه هنگام ساخت ترکیبات ملکی تعلق و غیرتعلق تفاوتی در ساختار ملکی حاصل نمی‌شود. به عبارت بهتر، همانند زبان فارسی اینکه ملک رابطه ذاتی و غیرقابل جداسدن با مالک داشته باشد یا نداشته باشد در نحوه تولید ترکیب ملکی تفاوتی ایجاد نمی‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی ساخت ملکی در گناوه‌ای پرداختیم. در گناوه دو گونه زبانی صحبت می‌شود؛ اولین آن لری جنوبی و دومین آن سرخوری است. در گونه لری جنوبی راهبرد ساخت ملکی در ترکیباتی که واژه ملک آنها ختم به همخوان باشد مجاورت است و راهبرد ساخت ملکی در گونه سرخوری در ترکیباتی که واژه ملک آنها ختم به همخوان باشد استفاده از پیونده است. در دو گونه زبانی موجود در گناوه در صورتی که واژه ملک ختم به واکه شود، براساس نوع واکه چهار دسته بوجد می‌آید: دسته اول ترکیب‌هایی هستند که ملکشان شامل واژه‌هایی است که در دو گونه موجود در گناوه ختم به واج /h/ می‌شوند. تفاوتی ندارد که صدای پایانی این واژه‌ها صدای /h/ باشد یا صدای /e/ باشد. در هر حالت واج /h/ در انتهای واژه حذف می‌شود و بجای آن واج /j/ جایگزین می‌شود و دو واژه مالک و ملک بدون افزوده شدن پیونده در مجاورت هم قرار می‌گیرند. دسته دوم شامل واژه‌هایی می‌شود که ختم به /a/ می‌شوند. در هر دو گونه موجود در گناوه، این کلمات در حالت عادی و در خارج از ترکیب ختم به /a/ می‌شوند اما همین کلمات در صورت ترکیب شدن و قرار گرفتن در ترکیب ملکی دیگر ختم به صدای /a/ نمی‌شوند و براساس لهجه‌های موجود در بلوک حیات‌داوودی به یکی از صداهای ترکیبی /ei/، /oi/ و /ai/ تبدیل می‌شوند. در این حالت نیز بخاطر وجود صداهای ترکیبی دیگر از پیونده استفاده نمی‌شود و آرایش ملک- مالک از طریق مجاورت ایجاد می‌شود. دسته سوم واژگان ختم به /o/ یا /ou/ هستند. در گونه لری جنوبی، دو واژه ملک و مالک به صورت مجاورت در کنار هم قرار می‌گیرند و واجی به عنوان میانجی به آنها اضافه نمی‌شود. اما در گونه سرخوری، دو واژه ملک و مالک توسط واج میانجی /j/ بهم متصل می‌شوند. در نهایت دسته چهارم واژگان ختم به همخوان‌های /æ/ و /ei/ هستند که در گونه لری جنوبی به صورت مجاورت و با آرایش ملک- مالک ترکیب می‌شوند و در سرخوری دو واژه ملک و مالک توسط پیونده بهم متصل می‌شوند. در هر دو گونه، تفاوت آوایی یا واجی بخصوصی در انتهای ملک ایجاد نمی‌شود.

در هر دو گونه زبانی مورد بحث این پژوهش، استفاده از «مال» نیز بسیار شایع است. این کلمه در هر دو گونه مورد بحث این پژوهش به دو مفهوم استفاده می‌شود و این دو مفهوم در هر دو گونه یکسان است. مفهوم اول دقیقاً معادل همان مفهومی است که در فارسی نیز وجود دارد. مفهوم دیگری مالکیت مکانی و محله‌ای است. در این صورت نیز در دو گونه از پیونده استفاده

نمی‌شود. در گونه‌های لری جنوبی و سرخوری از راهبرد وندافزایی نیز استفاده می‌شود. در این دو گونه نیز مالک هم می‌تواند به صورت ضمیر متصل به ملک بچسبد و وندافزایی را بوجود بیاورد و هم می‌تواند به صورت ضمیر جدا بعد از ملک قرار بگیرد. در هر دو موقعیت، آرایش سازه‌ای به صورت ملک- مالک است. در گونه‌های مورد بحث تمایز تعلق و غیرتعلق مطرح نیست. در نهایت و در نتیجه در ارتباط با رده دو گونه مورد بحث باید گفت که این دو گونه هم‌رده با زبان‌هایی هستند که از پیونده، وندافزایی و مجاورت استفاده می‌کنند و ترتیب واژه‌های آنها به صورت ملک- مالک است.

این پژوهش با محدودیت‌های نیز روبه‌رو بوده است. به عنوان مثال گرچه کتب متعددی در ارتباط با جغرافیای شهری و روستایی، فرهنگ و مردمان، تاریخ این خطه در طول زمان و غیره اطلاعات خوبی به دست می‌دهند اما در ارتباط با زبان این مردمان، کمتر پژوهشی انجام شده است یا کمتر کتابی به رشته تحریر درآمده است. همین موضوع جمع‌آوری مدل‌های گوناگون اطلاعات را محدود کرده است. از سوی دیگر پیشنهاد می‌شود که از این الگو در ارتباط با سایر گویش‌ها و زبان‌های موجود در کشورمان استفاده شود تا نه تنها رده ساخت ملکی زبان‌ها و گویش‌هایمان مشخص شود، بلکه قدمی در جهت حفظ و تکریم زبان‌ها و فرهنگ‌های ایرانی باشد. همچنین می‌توان با این الگو، گویش‌های مختلف لری را باهم مقایسه کرد تا نقشه‌ای جامع از ساخت ملکی در این زبان به دست آورد. این پژوهش را می‌توان براساس آراء آبخنوالد (۲۰۱۳) و دیکسون (۲۰۱۰) نیز انجام داد و نتایج آن را با پژوهش حاضر مقایسه کرد.

فهرست منابع

- اقتداری، احمد (۱۳۴۵). *خلیج فارس*. تهران: انتشارات فرانکلین
- حاجیان، فرخ و خیرالله محمودی (۱۴۰۲). ریشه‌شناسی چند واژه در گویش بوشهری. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*، ۸(۲)، صص. ۳۷-۵۳.
- حسینی فسایی، حاج میرزا حسن (۱۳۱۳). *فارسنامه ناصری*. مصحح دکتر منصور رستگار فسایی. نوبت چاپ دوم، ۱۳۷۸. تهران: امیرکبیر حمیدی، سید جعفر (۱۳۶۰). *نهضت ابوسعید گناوه‌ای*. تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- دریانورد، غلامحسین (۱۳۸۹). *نامه گناوه، کتاب دوم*. گناوه: انتشارات دریانورد
- دریانورد، غلامحسین (۱۳۹۵). *نامه گناوه، کتاب پنجم*. گناوه: انتشارات دریانورد
- رضایی، والی و محمد خیرخواه (۱۳۹۴). رده‌شناسی ترتیب واژه‌ها در گویش لری بویراحمدی. *فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران* زمین، ۱۰، صص ۴۱-۵۸.
- شریفی، شهلا (۱۳۸۸). بررسی ساخت ملکی در زبان فارسی امروز از دیدگاه رده‌شناسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۱۱(۱)، صص. ۴۷-۶۲.
- شریفی، شهلا و نرجس بانو صبوری (۱۳۹۸). راهبردهای بیان مالکیت در برخی از گونه‌های زبانی ایرانی. *فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۷(۲۵)، صص. ۵۷-۷۶.
- صفی‌نژاد، جواد (۱۳۹۸). *لرهای ایران: لربزرگ، لربکوچک*. تهران: سفیر اردهال
- عباسی، خلیل عباس (۱۳۷۹). *گناوه، قریه خور*. شیراز: انتشارات راهگشا
- کریمی باوریانی، زهرا و زینب محمد ابراهیمی جهرمی (۱۴۰۱). رویکرد رده‌شناختی به ساخت ملکی در گویش سُرخ. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*، ۷(۱)، صص ۱۲۷-۱۴۱.
- گلفام، ارسلان و روزبهان یزدانی مقدم (۱۴۰۱). بررسی ساخت ملکی محمولی در زبان معیار بلوچی. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*، ۷(۲)، صص ۲۵۳-۲۷۰.
- ماهوتیان، شهرزاد (۱۳۷۸). *دستور زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی*. ترجمه مهدی سمائی، تهران: مرکز.

- محمودی، مریم و آمنه زارع و محمدحسین شرفزاده (۱۳۹۹). بررسی رده‌شناسی ترتیب سازه‌ها در گویش لری ممسنی. *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۵(۲)، صص ۲۱۱-۲۳۰.
- محمودی، کاظم و منصور شعبانی (۱۳۹۵). رده‌شناسی گویش لری بختیاری. پایان نامه جهت مقطع کارشناسی ارشد، گیلان، رشت.
- مرادی، رقیه (۱۳۸۴). محمدصالحی در چهارفصل. گناوه: انتشارات مهدیه
- مصطفوی، پونه و مرضیه صناعتی (۱۳۹۷). گزاره‌های ملکی در زبان شهمیرزادی: یک بررسی رده‌شناختی. *فصلنامه زبان پژوهی*، ۱۰(۲۷)، صص ۱۷۱-۱۹۹.
- یاحسینی، سیدقاسم (۱۳۸۹). *پرتغالی‌ها در شهرها و بندرهای بوشهر، دفتر دوم*. تهران: انتشارات آیینه کتاب
- Croft, W. (2003). *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press, UK.
- Haiman, J. (1983). Iconic and economic motivation. *Language* 59, 781- 819
- Heine, B. A. (1997). *Possession: Cognitive sources, forces and grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lichtenberk, F. (2005). Inalienability and possessum individuation, In *Linguistic Diversity and Language Theories*. Frajzyngier, F. and A. Hodges and D. S. Rood. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 338- 363.
- Stassen, L. (2009). *Predicative possession*. Oxford: Oxford University Press

